

В.В. Луцак
молодший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

СУБ'ЄКТ-ОБ'ЄКТНА ДИХОТОМІЯ ІСТОРИЧНОГО ДЖЕРЕЛА НА ПРИКЛАДІ КНИГИ ГЕНРІ УОЛЛЕСА «ДО СВІТОВОГО МИРУ»

У статті пропонується аналіз книги Г. Уоллеса «До світового миру». Автор сфокусував увагу не на самому тексті джерела, а на його авторові та реаліях (як внутрішньополітичних, так і світових) в яких текст був написаний. Встановлено, що ці критерії є такими ж важливими для формування цілісної картини минулого, як і саме історичне джерело.

Ключові слова: історичне джерело, суб'єкт-об'єктна дихотомія, США, політика.

The Subject-Object Dichotomy of a Historical Source on the Example of Henry Wallace's Book "Toward World Peace"

The article proposes an analysis of the book by H. Wallace "Toward World Peace". The author focused not on the text of the source itself, but on its author and the realities (both domestic and global) in which the text was written. It has been established that these criteria are as important for the formation of a holistic picture of the past as the source itself.

Key words: historical source, subject-objectdichotomy, USA, politics.

Ознакою науковості будь-якої історичної праці є наявність опрацьованих та проаналізованих історичних джерел. Але під час роботи із текстом перед дослідником виникає ряд теоретико-методологічних завдань, від вирішення яких, залежить об'єктивність та науковість історичної роботи. Як влучно зазначив А. Гуревич, «історик знаходиться в постійному єдиборстві з джерелом, бо останній являє собою одночасно і єдиний засіб пізнання, і ту перешкоду, природу якої необхідно по можливості глибоко досліджувати... Він за потребою занурюється в область представлень авторів історичних джерел, в ту систему культурних стереотипів і ходів думки, яка була невід'ємною стороною їх творчості» [1, с. 82]. Кожне письмове історичне джерело, попри всю «об'єктивність» власного існування, має свого «суб'єктивного» творця, що складає проблему суб'єкт-об'єктної дихотомії історичного джерела. Прикладом суб'єктивації минулого в джерелі може слугувати книга американського політика Генрі Уоллеса, яка має назву «До світового миру».

Генрі Уоллес – ліберальний політик часів президенства Франкліна Делано Рузвельта (далі – ФДР). У різні каденції ФДР він займав посади, які мали високу політичну вагу в конкретно-історичних обставинах: міністр сільського господарства (1933-1940 рр.) під час Великої депресії; віце-президент США (1941-1944 рр.) під час Другої світової війни; міністр

торгівлі (1945-1946 рр.) в умовах повоєнної відбудови та розгортання «холодної війни». За рахунок ефективної роботи в уряді, численних публічних виступів та публікацій Г. Уоллес, фактично, був другою за популярністю людиною в країні, у якій багато хто бачив наступника ФДР. З позиції сьогодення можна зазначити, що реальні можливості стати президентом Сполучених Штатів Г. Уоллес мав би лише у випадку свого переобрання на посаду віце-президента у 1944 р. Партійні боси Демократичної партії, які ретельно слідкували за діяльністю Г. Уоллеса та за станом здоров'я президента Рузвельта, також усвідомлювали таку перспективу. Віце-президент Уоллес «був в опалі» лідерів партії. Основна причина – ідеалістичні погляди на світ та радикальні для демократів півдня ідеї соціальної справедливості, які він відстоював.

На з'їзді Демократичної партії в Чикаго 1944 р., у результаті політичних інтриг та внутрішньопартійних суперечок, кандидатом у віце-президенти в команду ФДР обрано Г. Трумена. У такий спосіб Г. Уоллеса фактично було усунуто від можливості впливати на важливі державні питання. Натомість він обійняв посаду міністра торгівлі, на якій продовжував працювати до відставки (вже в уряді Трумена). Після смерті ФДР новим президентом США, згідно з Конституцією, став Г. Трумен.

Відповідно до змін у міжнародній політиці та нового «жорсткого» курсу у відносинах із СРСР, адміністрація Трумена розпочала демонтаж багатосторонньої дипломатії ФДР. З різкою критикою зовнішньої політики США виступив міністр Уоллес, який відстоював ідею мирного співіснування з Радянським Союзом. У контексті наростання «червоної істерії» у США та посилення впливу яструбів «холодної війни» в уряді Трумена, міністр Уоллес подав у відставку (не без тиску вищого політичного керівництва на нього). Через два роки Г. Уоллес балотувався як кандидат в президенти від Прогресивістської партії на виборах 1948 р. Важливо відмітити, що президентська кампанія 1948 р. проходила в умовах загрози війни у Європі (Берлінська криза) та на фоні антирадянської істерії у США, яка у ті роки досягла свого апогею.

У таких політичних обставинах та історичних реаліях була видана книга Г. Уоллеса, а за своїм характером – розгорнута політична програма Прогресивістської партії, «До світового миру». Вона була відповіддю на процес мілітаризації американського суспільства та початок «холодної війни» між США та СРСР. Ключовою тезою книги, яка червоною ниткою проходить через увесь текст – американо-радянська співпраця є головним фактором для забезпечення тривалого та стабільного миру. Г. Уоллес вважав, що саме від порозуміння двох наддержав буде залежати добробут та благополуччя «простої пересічної людини», ефективна робота ООН, повоєнна відбудова Європи як Західної, так і Східної. Г. Уоллес відстоював ідею одного світу, але в дійсності, на 1948 рік, були вже чітко виділені контури біполярного світу. У Сенаті США та американському

суспільстві образ СРСР як ворога став домінуючим та визначив зовнішньополітичний курс країни.

З огляду на вищевикладене, а саме – загальноісторичний контекст, умови в яких була написана книга та зіставляючи це із текстом книги, виникає логічне питання, як політик такого рангу як Уоллес, займаючи ключові посади в уряді, міг широко вірити у мирне співіснування двох абсолютно різних суспільно-політичних систем, одна з яких своєю ключовою ціллю проголошує знищення іншої?

Для відповіді на це запитання, в контексті суб'єкт-об'єктної дихотомії історичного джерела, необхідно дослідити світогляд Г. Уоллеса як автора джерела та встановити причини аберації сприйняття ним Радянського Союзу. В одній із статей, а саме – «Радянський Союз очима віце-президента США Г. Уоллеса», нами була пророблена дана робота та встановлено наступне: «...перспективи та можливості американо-радянської співпраці, які відстоював, ціною свого політичного іміджу Г. Уоллес, базувались на його ідеалістичному сприйнятті СРСР. Глибинні відмінності в системі цінностей радянської диктатури та західних демократії хибно сприймалися Г. Уоллесом як незначні розбіжності... До причин, які вплинули на аберацію сприйняття Радянського Союзу Г. Уоллесом, можна віднести: інформаційну ізольованість Радянського Союзу, ефективність радянської пропагандистської машини, ідеалістичний світогляд, який заснований на оптимізмі та релігійній вірі у світле майбутнє» [2, с. 98]. Викривлене сприйняття Г. Уоллесом СРСР мало безпосередній вплив на текст джерела та його основні тези.

У книзі «До світового миру» Г. Уоллес здійснив спробу дослідити історію становлення сталінської диктатури. Звертаючись до тексту можна знайти чимало спірних тез, де він виступає своєрідним адвокатом Радянського Союзу перед читачем: «...я не захищаю методів Сталіна, я просто говорю, що якби він не зміг їх застосувати, Гітлер міг би сьогодні правити світом» [3, с. 55]. Його спроба «переосмислення» радянської історії, на що він очевидно розраховував, не відповідала реальному стану речей. Незнання або відверте нерозуміння того, чим насправді була сталінська диктатура, унеможливлювали для Г. Уоллеса виважений аналіз перспектив американо-радянського співіснування, а також розуміння цілей СРСР у світі.

Важливо відмітити, що Г. Уоллес не був ані комуністом, ані радянським агентом, як його нерідко змальовували політичні опоненти, дослідники та ЗМІ. Бажання мирного співробітництва з СРСР не означало, що Г. Уоллес розділяв ідею диктатури та підтримував відсутність свобод, репресії та терор в Радянському Союзі. Його фундаментальним прорахунком було сподівання на те, що в процесі багатосторонньої взаємодії із Західним світом, СРСР почне демократизуватися та розвиватися за його зразком (на що розраховував і президент Рузвельт).

Цілком очікувано, що його риторика, яка багато в чому нагадує ревізійністський погляд істориків періоду «розрядки» (відстоювали тезу про вину США у розв'язанні конфлікту), в умовах розгортання «холодної війни» не була сприйнята в Сполучених Штатах. Як наслідок, у свідомості значної частини американців за Г. Уоллесом закріпився, на наше переконання не справедливо, образ «червоний» чи «жертва комуністичного обману».

Зрештою, повідомлення та публічні розмови про можливу причетність комуністів до діяльності Прогресивістської партії стали однією з головних причин поразки Г. Уоллеса на президентських виборах 1948 р. Г. Трумен був переобраний на посаду президента США та продовжив зовнішньополітичний курс країни попередніх років, спрямований на стримування СРСР та будівництво «держави національної безпеки». Фокус на тому, що Г. Уоллес не був комуністом важливе для того, щоб не применшувати значення написаного ним історичного джерела, відносячи його, в контексті історіографії «холодної війни», до ряду прорадянських чи антиамериканських.

Таким чином, цілісну картину минулої дійсності історик формує, складаючи по фрагментах інформацію та факти, отримані із різного роду джерел, які і самі по собі разом із автором являються частиною історії. На прикладі роботи з історичним джерелом – книгою «До світового миру» Г. Уоллеса, нами було встановлено (чи радше в чергове доведено) наступне: по-перше, джерело не можна досліджувати у відриві від тієї конкретно-історичної реальності, в якій воно з'явилося. На всіх джерелах лежить відбиток свого часу, тієї епохи, в яку вони створені. По-друге, важливо знати історію тексту джерела, обставини його створення. По-третє, і одне із ключових завдань – враховувати та використовувати як частину минулого автора із його суб'єктивізмом та світоглядом, який безумовно сформувався в тій дійсності та під тими впливами, про які історик намагається дізнатись, дістаючи факти лише із джерела.

Використані джерела та література:

1. Космина В.Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу. Монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 310 с.
2. Луцк В.В. Радянський Союз очима віце-президента США Г.Уоллеса. *Американська історія та політика: науковий журнал*. №6. Київ, 2018. С. 91-100.
3. Wallace H. A. *Toward World Peace*. New-York: Reynal&Hitchcock, 1948. 121 p.